

Barn med sygdommen trøske skulle stryges om munden med en rågefjer tabt på marken (18). Da en pige læste i en cyprianus (tryllebog) blev gården fyldt med råger selv om det var vinter (16).

LITTERATUR: (1) 727a 3, sml. 63; (2) 860 18f; 801 61; (3) 883b 390; (4) 860 17; 436c 80; (5) 794 7, 51 sml. 203 278; (6) 264; 76c 297; (7) 160 1906/30: 640; (8) 160 1906/23: 683 (1929); (9) 794 5, 1886,48; (10) 3 35; (11) 203 277f; (12) 160 1904/27: 640(1881); (13) 785 170; 801 63; (14) 860 19; 801 61f; (15) 794 7, 62; (16) 785b 126,142; (17) 225 7,1875,238,268; 794 4,74; (18) 160 1904/30:640.

SKADEDYR ANDETSTEDS

Uden for Bornholm synes rågen først efter 1730 at være blevet almindelig, 1764 førtes en »rågekrig« i NSjælland med krudt og bly bevilget af kongen, 1753-68 betaltles skydepenge: 4 skilling for et par rågekløer eller et æg, 16 sk. pr. nedrevet rede; i Vinderød skov blev 206 reder ødelagt og 246 gamle råger skudt, 1766 nedrev to skovridere 304 reder og dræbte 727 råger (1).

Rågerne blev o. 1840 fordrevet fra en rugekoloni i Sundeved til Tykskov ved Varnæs, og »her formerede de sig i en utrolig grad, trak stedse flere til sig og blev tilsidst, formedelst deres mængde, egnens landeplage. Man så mange steder 70-80 reder i ét træ; de åd sæden på markerne og afbrækkede træernes toppe til reden, så at den smukke skov truedes med undergang. Man søgte ved pistol-skud, ild, støj og larm at forjage dem, men forgæves, indtil stedets degn i sommeren 1846 tilrådede beboerne at lade en kanon tordne for dem. Ved at lade denne drøne et helt døgn igennem rystede man deres luftige boliger således, at fuglene tog flugten og lod æg og unger i stikken« (2).

Endnu 1911 blev i Tidsskrift for Landbrugets Planteavl publiceret en 28 siders afhandling om rågen som skadedyr.

I maj, når det er vanskeligt at skaffe andet vildt, sælges mange rågeunger i København (1917; 3); de smager som de fineste kyllinger, unge kornfede råger koster 50 øre stykket (1930; 4).

LITTERATUR: (1) 883b 253f; 161 1019; (2) 451b 168; (3) 603 1, 219; (4) 222s 54.

PROSA OG POESI

Rågen har forår i skrålet. De sorte råger hører de danske agre til; dér går de på grønjorden, magede som tamduer. Hannen er stor og svær, hans fjer glinser som den sorte mosejords nyskudte muldvarpeskud i sol, den samme dybde i farven, den

samme glans – men den blå tone, hvorpå rågen kendes, kaster himlen over den *Svend Fleuron* (1).

Gammeldansk dyrerim o. 1460 (2):

Mine klæder er sorte, og jeg siger »krag«,
jeg råder dig, min ven, du farer i mag;
orme jeg æder og så mine unger;
for hestens sjæl kan jeg vel synge,
i vejret kan jeg og gøre larm, o.s.v.

Hen på vinteren bukkede mange gamle og udslidte øg under for kulde og sult, og rågen kom i februar-marts (3).

»Rågeflokken ridser · sine veje over himlen · op med sorte · uudgrundelige runer« *Dagny Grej-sen Hansen* 84). »Oppe i de knudrede elme · rå-gernes barske palaver« *Chr. Stub-Jørgensen* (5).

LITTERATUR: (1) 222f 18; (2) 104 21; (3) 217 210f; (4) 95 63; (5) 824c 15.

Allike, *Corvus monedula*

Alliken er skinnende blåsort med lysegrå nakke og halssider. Alm. yngle- og trækfugl, reden bygges i hule træer, ruiner, kirketårne og navnlig skorstene; karakterfugl for mange danske provins-byer.

– Danmarks Dyreverden 8, 95-100.

Allike, ældre nydansk d.s., lånt fra tysk al(l)ele, alke, der ligesom *kå*, ældre dansk *ka*, gammeldansk *koo*, kan føres tilbage til germanske lydord for råb og skrig (1); efter fuglens stemme, et kort skurrende »kja« – den kajer (1700-t; 2): *kor*, *koer* Øjylland, Mors (3), *kåje*, *kaja*, *kaje*, *kai* Bornholm (4).

Som persontilnavn Aleke 1400-t, som Kaa siden 1300-t (5); indgår i stednavne: Kåthorp 1376 NSjælland, Karup 1419ff Viborg a. og 1432ff Vendsyssel, Kollund 1451ff Bov s. Sønderjylland og 1610ff Ringkøbing a., Kåhuset 1682-1767 Hundstrup s. SFyn, Karøgel 1683ff Skærbæk s. Sønderjylland, måske i Kåholm 1469 Herrested s. SFyn, Kalund 1682ff (6); Kalundborg o. 1200ff (Kalendebur): »vesten for stedet var en lund, hvori en mængde kåer eller alliker opholdt sig,

Allie. BIOFOTO/Arthur Christiansen.

man har kaldt den Kålunden; nu bygges borgen eller tårne og mure nær derved, og da sammensættes navnet til Kaalundborg« (7).

Koldinghus kor o. 1880 om allieflokkene på slotsruinen (8), *skorstensfugl* Skagen (9), *Klaus* til tam allie VFyn (10), *kommandantens duer* Korsør om allikerne i slotstårnet (11), skæmtvis *rallike* ØJylland (12).

Færøerne: *rókur*.

Tre alliehoveder med halsringe ses i våbnet for adelsslægten Treschow 1812ff(13).

LITTERATUR: (1) 626 6f, 221; 434 2,689; (2) 317 88; 903 3.2,21; (3) 794 3, 157; 700 178; (4) 860 13; 3 47; 794 5, 47; 785 174; (5) 363 2.1,11,523; (6) 156 2, 41; 5 208; 6 651; 9 206; 13 82f, 204; 14 237; 17 314; 427 2, 70,75; 3 78; (7) 668 8; (8) 281d; (9) 202c 3, 275; (10) 388 (11); 76c 297; (12) 794 3, 157; (13) 2 125.

FOREKOMST, ADFÆRD

Blandt vore fugle må alliken være den tidligst påviste kulturledsager, her i landet begyndte den sandsynligvis at yngle i bronzealderen (1800 – 500 f.Kr.), hvor den kunne finde føde på bøndernes marker i skovrydninger (1). På Ålestrup hede n.f. Hobro blev i en gravhøj fra bronzealderen fundet vingeknogler af seks alliker og to krager (eller råger); »hensigten ... har klart nok været, at de skulle bringe sjælen til det ukendte land« (1a).

Allikerne »ødelægger skovene, hvor de med deres mange reder i ét træ og deres urenlighed forårsager at træet går ud« (1763; 2).

Der boede så mange alliker i Mogenstrup kirkes tårn, at de med deres skrig forstyrrede gudstjenesten, og glughullerne måtte mures til (3).

Mellem børn i Kolding hed det sig, at allikerne holdt skole i Koldinghus slotsruin (4). En unge taget fra reden og født op kunne blive så tam og hengiven, at den ligesom en hund fulgte sin ejer overalt. Men det skete at naboerne klagede over dens tyveri af skinnende genstande (ØFalster; 5).

Når alliken flyver siger den »Godav, tak!« (syd-østl. Sønderjylland; 6).

Vender allikerne i skrigende flok »hjem fra deres markarbejde«, kan der om sommeren ventes torden eller kraftigt stormvejr, om vinteren snefygning (1796; 7).

LITTERATUR: (1) 548 48f sml. 645 243; (1a) 911 250f; (2) 155 7, 373; (3) 34 17; (4) 160 1904/27: 2254 (1884); (5) 576 63f,70,72; (6) 794 12,1889,154; (7) 219 8,733 sml. 735.

ORDSPROG, TALEMÅDER

En *kå* giver skarn for føden; eller: lort som løn; fød kå og få skarn igen; den uvidende kå skider i kålen, som giver den føde (Peder Laale, Peder Syv; 1), jf. Gammeldanske dyrerim o. 1460 (2): jeg er den kå, som kan tale, · om du mig føder, da får du skarn.

Når allikerne kom på træk til Danmark og nåede en strandbred, slog de sig ned dér og var så udmattede, at man kunne slå dem ihjel med en stok – deraf talemåden: træet som en allike (Fyn; 3), søvning som en allike (Hedensted ØJylland; 4).

Trippe som en allike (ØSjælland; 5); den meget berusede er fuld som en allike (6); udtrykket skyldes måske, at fuglen gerne æder brød dypet i spiritus (7), det har dog snarere oprindeligt lydt »fuld som en alk«, dennes unger bevæger sig nemlig meget usikkert (8), sml. s. 176.

I morgen bager allikerne, så får vi varmt brød (SSjælland; Bornholm 1756ff; 9) – sagt om noget, man mener ikke vil ske, eller som man ikke selv får udrettet; på Bornholm også med tilføjelsen: – i overmorgen skider kragen, så får vi smør til (10).

Glasallike = smuk pige; bondeallike = grim pige fra landet (o. 1700; 11); kammerallike = nedsættende om oldfrue, husholderske; sorte allike (rókurin svartí) bruges på Færøerne som øgenavn (12).

LITTERATUR: (1) 550 512, 687; 561 2,264; 831 1682,173; (2) 104 45; (3) 160 1904/27:1076

Et kendt udtryk er „fuld som en allike“, der måske oprindeligt har lydt „fuld som en alk“ på grund af ungernes usikre gang. Træsnit af Martinus Rørby i „25 Billeder for smaa Børn“, 1846.

(1884); 464c 360; (4) 160 1904/30:2288 (1892); (5) 388; (6) 464c 75; 160 1904/27:317,878; (7) 626 7; (8) 375d 1,13; (9) 831; 282 nr.1849; 464c 142; 860 498; 589 48; (10) 794 5, 1886,47; (11) 434 1,247 og 2, 52; (12) 522 84.

PROSA OG POESI

Alliker er luftens glade gøglere, altid på færde, altid uden mål, de flyver ene og alene fordi det er så dejligt at flyve. – I jublende kaskader kaster de sig ud i luften, hvirvlende med henrykte skrig have og gård et par gange rundt, falder så påny ned på skorstene og tagrygning, hvor de for en kort stund og i stor værdighed vandrer frem og tilbage i deres grå cassock, som middelalderens bedemænd. Deres stemmer klinger som castagnetter, som småsten i en blikspand, når de pludrer i næbbet på hinanden. Får man held til at høre en enkelt allike, lyder det som billardballer, der carambolerer – eller som et barn, der klimprer helt til styrbords på et klaver *Hans Folsach* (1); allikens kirkeklokkeagtige stemme *H. Chr. C. Mortensen* (2); allikerne går af skoven med lyde som knirkende galocher *Torben Nielsen* (3).

En larmende hujende bisset flok alliker [dukker] ud af de lave skyer, flossede og frække huserer de, har-har-har skralder de gadedrenget, æv-æv vræler en og så stemmer de andre i. Høj, råber en anden og basker afsted, i-ha, i-ha skråler de andre og

under larm og ståhej farer de efter ham. Skralde-spande og haver bliver hjem søgt og endevendt, skorstene, havnekajer og gårde, den der kommer og skælder ud ser de sorte, grinende tyvefjæs og spottes af de flygtendes kor, har-har-har ... *Tage Voss* (4). Der var det tiltalende ved de gråhættede fyre, at de altid snakkede under spisningen, hvilket synes at være noget, der hører med til opdragelsen i familien. *Poul Hansen* (5).

Allike, som hist på taget sidder! · Den hvide due er din dame · og du den sorte ridder *Emil Aarestrup* (6). Sodflager, blødt vibrerende stof fløj i luften, alliker · bredt svævende ind over huset i den tidlige morgen *Knud Holst* (7); sorte allikhandsker fly'r i luften, · næbbet fyldt med pinde til et skorstensbo *Knuth Becker* (8). En allikeflok faldt gennem lindens grene · som stumper af en eksploderet præst *Frank Jæger* (9).

Hundrede sorte · alliker skræpper, · hopper og hvirvler · som en skorstensrøg *Cai M. Woel* (10); alliker og krager · flakser om en vejrsliedt trætop · som en hær af ådsselfugle, · skriger jamrende · en dødssang *Cecil Bødker* (11). *Aage V. Reiter*, Alliker (12).

LITTERATUR: (1) 228b 42; (2) 575 13; (3) 628 41; (4) 925 158; (5) 304b 57; (6) 947b 173; (7) 357d 11; (8) 42 137; (9) 424e 14; (10) 916f 51; (11) 113b 13; (12) 726h 30.